

BOQONNAA TORBA AADAA HOJII CIMAA

Kaayyoo Boqonnichaa

- Boqonnaa kana eega barattanii booda
- Maalummaa aadaa hojii cimaa ni hubattu.
- Maalummaa namuusa ogommaa ni beektu
- Hojii hojjechuun kabaja ta'uu isaa ni hubbattu.
- Barbaachisummaa kabaja hojii fi aadaa hojii cimaa ni beektu.

Fakkii 7.1 Namoonni ogummaa adda addaa irratti hirmaataa jiran agars-iisa.

7.1. Maalummaa Hojii Uumuu

- **Rakkoowan dhiyaatan irraa ya-ada hubatte ibsi.**
- **Gochaawwan ogeessota fakkiwwan kunneen irratti argituu waan beektu hiriyoota keetiif kutaa keessatti himi.**

Hojii uumuu jechuun dandeettii waa uumuutti fayyadamanii omisha ykn galii argamsiisuuf kan dandeessisu gosa hojii haaraa uumanii hojjechuu jechuu dha.

Mana Hojii Sibiilaa Xiqqittii

Dimbuun barataa kutaa 5^{ffaa} ti. Yeroo mara hojii manaa haala gaariin waan hojjetuuf barsiisonni isaa qaxalee jedhanii jajjabeessuun. Garuu, darbee

darbee uccuun isaa xuriin itti bu'aa waan tureef sababa isaa ni gaafatuun.

Dimbuunis mooraa isaanii keessa mana hojii sibiilaa keessatti hanga humna isaa abbaasaa waan gargaaruuf ta'uu ibseefii ture. Barsiisonnii fi barattoonni mooraa Dimbuufaa keessa qaamaan argamanii waa'ee dhuma kanaa ilaaluuf fedhii horatan.

Gaaf tokko Dimbuun barsiisaa fi hiriyoota isaa daawwannaa gara mana isaatti geessuuf gaafii dhiyeesse. Isaanis afeerraa isaa fudhatanii gara mana Dambuufaa deeman. Achi akkuma gahaniin mooraa Dimbuufaa keessa mana tumaa sibiilaa xiqqoo tokko argan. Naannoo sanattis abbaa Dimbuu dabalatee hojjetoota shan uffata hojii gugurraacha'e uffatanii hojjetu turan. Hojjettoonni kunneen meeshaalee adda addaan sibiila yammuu muran, diimessan fi tuman argan. Naannoo sanatti namni tokko yammuu hojjetu kan biraa immoo dhaabatee hin ilaalu. Hundumtuu jabeenyaan dadafanii hojii isaanii raawwatu.

Barsiisaanii fi hiriyoonni Dimbuu waan arganitti baay'ee gammadan. Hojjettoonni sun hojii isaanii kan kabajanii fi yeroon kan raawwatan ta'uu isaa sochii isaani irraa hubatan. Mooricha keessatti meeshaalee hojjetaman, balbalaa fi foddaa fi maamiltoota hojjechiisan baay'inaan argan. Barumsa torban darbe baratan "Aadaa Hojii Cimaa"

mata duree jedhu yaadatan. Barsiisaan isaanii daree keessatti kan barsiisan mana hojii sibiilaa xiqqoo kana keessatti gochaan argan. Barsiisaanii fi barattoonni Dimbuun mana barumsaati yeroo deebi'u meeshaalee dhiyeesuudhaan ergamee tajaajila akka kennu abbaa isaa irraa gaafa dhaaga'anu caalaatti dinqisiifatan.

Gilgaala 1

Dubbisa armaan olii bu'uureffachuun gaaffiilee kanatti aanan deebisaa

1. Yaada seenicha irraa hubattan barattoota kutaa keessaniif himaa.
2. Hojjetoota mana hojii sibiilaa Dimbuufaa irraa maal barattu?
3. Gocha Dimbuu irraa maal hubattu?

Hojiif Hidhadhaa!

Hiyyummaa, wallaalummaa fi gadadoo irree wal ta'een hojjennee akka injifannu hundumti keenya gara hojiitti duuluu qabna. Guddinni biyyaa har'aa eegala waan ta'eef namni hundi akka kanniisaa gurmuudhaan, akka mixii immoo walqabatee ogummaa fi beekumsa qabuun socho'uu qaba. Hirkattummaan qaanii ta'uu isaa beekuun osoo hin hojjetiin nyaachuuf yaaduun hafuu qaba. Xinnaa fi guddaa osoo hin jedhiin hojii kabajanii jabatanii hojjechuudha Tokkummaa uumuun hojiif yoo hidhanne guddina hawwinu goonfachu ni dadeenya.

Gilgaala 2

Dubbisa olii bu'uureffachuun gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Dubbisicha erga dubbistanii booda yaada hubattan gabaabinaan barreessaa.
2. Dubbisicha keessatti hirkattummaan qaani dha yammuu jedhu maala jechuu isinitti fakkaata? Irratti mariyaadhaa.

7.1.2 Hojii Uumanii Jiraachuuf Haal-lan Bu'uuraa Barbaachisan

Barreeffamni armaan gadii waa'ee dubbartii tattaafattuu fi hojii uumtuu tokkoo kan himu dha. Seenicha dubbisaatii waan hubattan barsiisaa keessanitti himaa.

Sannaayit Faqqadaa daa'imummaa isheetti gaaf tokko waa'ee hojii dhuunfaa eegalan abbaa fi haati ishee osoo mariyatanuu dhageessi. Aluma sani hojii dhuunfaa ishee uumuuf yaadni tokko burqeef. Innis waraqaa caccalaqq isu namoonni itti fayyadamanii gatan funaananii gurguruu ture.

Naannoo Sannaayit jiraattu namoota uccuu aadaa faayaan babbareechanii hodhanii gurguruun kan jiratanu ture. Namoonni kunneen waraqaa caccalaqqisan hodhaa uccuu bareechuuf waan barbaadaniif maamiltoota warqaalee calaqqisan Sannaayiti irraa bitan hedduutu uumame. Haaluma kanaan

yeroo gabaabaa keessatti qarshii dal-dala biraa ishee jalqabsiisuu dandeessisu walitti qabde. Boodas uccuu boraatii ogummaa harkaan miidhagsitee hojjetee gurguruu irratti bobbaate. Itti aansees humna qarshii ishee guddisuun gara hojii biraatti tarkaanfate.

Suuta suutas wayyaa hodhuudhaan leenjitee mana hodhaa uccuu dhuufaa banuuf dandeesse. Bifa kanaan uffata misirrootaa hedduu kireessuun burqaa galii ishee guddiste. Hojii ishee fooyyeessuuf kan ishee dandeessisu meeshaalee uccuu hodhan bituuf dandeesse. Saannaayit yeroo ammaa naannoo isheetti ogeettii beekamtuu wayyaa hodhitu ta'uuf dandeesseetti.

Gilgaala 3

Dubbisa armaan olii bu'uureffachuun gaaffiilee kanatti aanan deebisaa.

1. Seenicha keessatti Sannaayit hojii uumuu kan yaade sababa maaliitiini?
2. Seenaa Sannaayit irraa maal maal barattan? Ijoolllee kutaa keessaniitti himaa.
3. Isin immoo gara fuul duraatti hojii gosa akkamii hojjechuuf yaaddu? Garee gareedhaan ta'atii mariyadhaa.

Namni hundumtuu gosa hojii fedhe uumuu fi fooyyessuun sadarkaa guddaa gahuu danda'a. Namni tokko hojii uumee jiraachuuf jalqaba qabxiileen bu'uuraa isa barbaachisan isaan armaan gadiiti.

1. Hojiin kabaja ta'uu hubachuu – hojiin xiqqaa ykn guddaa dha jedhanii osoo hin filatiin hojiin kabaja ta'uu isaa amanuu fi hojii kamiyyuu hojjechuuf of qopheessuu.
2. Kaka'umsa ofii Namni tokko hojii uumuu fi hojjechuun narra jira jedhee hojiif yoo of qopheesse.
3. Tattaaffii guddisuuhajii uumuuf uumama hojii yeroo yeroon fooyyessuu fi gabbisuuf tattaaffii wal irraa hincinne taasisuu.

Gilgaala 4

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa

1. Hojii waliin hojjechuun faayidaa maalii qaba?
2. Waa'ee hojii gareen hojjetanii kuta keessatti kaasaatii mariyadhaa.
3. Namoonni waa'ee kabaja hojii yammuu dubbatan dhageessanii beektuu? Yaadannoo keessan irratti tarreessaatii barsiisaa keessaniif dubbisaa.

Dhalli namaa jireenya isaa yeroodhaa gara yerootti fooyyessaa fi jijjiiraa kan dhufe hojiidhaani. Namni waan jabaatee hojjeteeff jireenya boodatti hafaadur jiraachaa ture irraa gara isa fooyya'aa fi ammayyaatti c'euu danda'eera.

Bu'aawwan teekinooloojii har'a arginu kunneen hundi bu'aa hojii dhala

namaati. Aadaan hojii ummata tokkoo ciminaan yoo guddate biyyaa fi lammii isaa gara sadarkaa guddinaatti ceessisuu fi kanaanis ofii fi maatii isaa gargaaruu danda'a.

Hojii xiqqoo ykn guddaa jedhanii filachuun barbaachisaa miti. Akkasiin guddinnii fi badhaadhinni dhufuu hindanda'u. Filannoon hojii guddaa yookaan xiqqaa jedhu jiraachuu hin qabu. Hojiin kamiyyuu kabajamaa dha. Argitanii ijoolle! Isin fakkeenyaaf hojii uumuuf ni yaaddu ta'a. Kun waan guddaa dha. Garuu yaaduun qofaa

waan barbaadamu uumuu hindanda'u. Hojii uumuudhaaf isa yaaddan sana osoo hin tursin gara gochaatti jijjiiruu qabdu.

Gilgaala 5

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa

1. Hojii umanii jiraachuuf karaa keessaniin wantoonni isin barbaachisan maal maal fa'a? Yaadannoo keessani irratti tarreessaatii barsiisaa keessaniif dubbisaa.
2. Aadaa hojii cimaan misooma biyyaatiif gumaacha inni qabu ibsaa.

7.2.1. Osoo Hin Hojjetin Nyaachuu Jechuun Maal Jechuu Dha?

- ***Ijoolle, hojii isin mana barumsaati deebitanii hojjetan jira? Hiriyoota keessaniitti himaa.***

- *Qo'annaa boodas hanga humna keessanii maatii keessan gargaartanii beektuu? Mee hojiiwwan hojjetan yaadannoo keessan irratti barreessaatii barsiisaa keessaniif dubb-isa.*
- *Osoo hin hojjetin nyaachuun garii akka hin taane kan ibsu fakkeenya tokko barsiisaa keessanitti himaa.*

Osoo hin hojjetin nyaachuu jechuun bu'aa hojii namoonni biroon itti dhama'anii fi dadhaban fayyadamuu jechuudha. Namoonni ofis ta'ee maatii isaanii gargaaruuf hojiitti hirmaachuu qabu. Namni kamiyyuu maatii isaaf haa ta'uu hawaasaaf miseensummaa isaan hojii yoo hin hojjenne ba'aa ta'ee jechuu dha. Osoo hin hojjetin nyaachuun immoo namoota biratti gocha saalfachiisaadha. Namni hojii jaalatu ofis ta'ee biyya isaaf waan fayyadu hojjeta waan ta'eef namoota biratti kan jaalatamuu fi kabajamu dha.

Gilgaala 6

Gaaffilee armaan gadii irratti mariyadhaa

1. Osoo hin hojjetin nyaachuu jechuun maal jechuu dha?
2. Hojii hojjechuun kan nu barbaachisu maaliif?
3. Osoo hin hojjetin nyaachuun kan miidhu eenyuunidha?

7.2.1. Rakkoo Osoo Hin Hojjetin

7.2.2 Osoo hin hojjetin nyaachuun rakkoo qaqqabsiisu

- *Hanga dandeettii keessaniitti hojiiwwan hojjetamuu malu jettan tarreessaa.*

Hojiin wabii jireenya dhala namaa ti. Namni osoo hin hojjetin jireenya guutuu ta'e, nageenya qabu, jiraachuu hin danda'u. Namni jiraachuuf yoo xiqqaate nyaata, uffannaa fi mana jireenyaa barbaada. Fedhii bu'uura kanneen guuttachuufis hojjechuu isa barbaachisa. Hojjechuu osoo danda'uu kan hin hojjenne eenyuun birattuu fudhatama hinqabu. Haa ta'u malee namoonni tokko tokko osoo hin hojjetin fi hin dadhabin jiraachuu fedhu. Namoonni akkasii kan namoonni biroo hojjetan nyaatu. Kun gocha sirrii miti. Ofii osoo hin hojjetin kan namoonni biroon hojjetan waan hirmataniif gah-een warra hojjetootaa xiqqoo ta'a.

Sababa kanaan namni marti dandeetti isaatiin hojjechuuf yoo tattaafate malee haalli jireenya namaa foyya'uu hin danda'u. Guddinni biyyaas hin jiraatu. Namoonni hojii tokkoyyuu osoo hin hojjetin jiraachuu barbaadu yoo ta'e hirkattummaan ni babal'ata. Hirkattummaa jechuun qabeenya itti hin dhama'in harka namoota biroo keessaa eeguu fi ittiin jiraachuu jechuu dha. Kanaafuu, akka barsiifata ta'ee kan namoonni biroon itti dadhaban nyaachuun hafuu mala.

Gilgaala 7**Dubbisicha bu'uureeffachuun
gaaffiilee asitti aanan deebisaa.**

1. Osoo hin hojjetin nyaachuun rakkoo maalii akka fidu irratti mariyadhaa.
2. Hirkattummaan karaa itti dhufuu danda'u keessaa lama ibsaa.
3. Hojiin wabii dhala namaa ti jechuun sababa maaliitiini?

**7.2.3 Osoo Hin Hojjetiin Nyaachuu
Jibbuu**

- ***Osoo hin hojjetiin nyaachuun maaliif tuffatama?***

Osoo hin hojjetiin nyaachuun waan yaraa fi namoota birattis gocha nama jibbisiisu dha. Sadarkaa maatii fi biyyaattis yoo ta'e rakkolee gufuu guddinaa fi misoomaa ta'an keessaa tokko dha. Kanaafuu, osoo hin hojjetiin nyaachuu tuffachuu fi kanneen waan akkasii fedhan barsiisuudhaan hundumtuu hojjetee akka jiraatu jajjabeessuu barbaachisa.

Seenaan armaan gadii hiriyoonna lama osoo hin hojjetin nyaachuu irratti kan waliin haasa'an dubbata.

Dubbisicha sirriitti dubbisaatii yaada argattan kutaa keessatti irratti mariyadhaa.

Magartuu fi Mooraa Mana Isaanii

Magartuu fi Uchaangaan hiriyoota waliiti. Hiriyoonna lamaan kun gaaf tokko mana Magartuutti hojii manaa osoo hojjetanii Uchaangaan mooricha keessatti abaaboo dhaabamee fi fuduraalee adda addaa argee magariisummaa isaan baay'ee ajaayibsiifate. Magartuunis akkas jedhee gaafate, “Magartu, biqiltoonni mooraa keessan keessaa ni bareedu, haala gaariittis biqilaniiru, eenyutu isaan kunuunsa?”

Magartuunis biqiloota kanneen iddoo biraatii fidanii kan dhaaban abbaa ishee ta'uu fi isheenii fi obboleessi ishee immoo dabareedhaan bishaan obaasanii kunuunsuudhaan akka hojjetanu itti himte. Uchaangaan kanaa duraan mana isaa keessatti hojii hojjetee waan hin beekneef baay'ee ajaayibsiifatee “Ijoollee xixiqqoon hojii ni hojjetuu?” jedhee gaafate. Magartuunis ajaayibsiifachaailaalaanii, “Dhugumaan ijoollee xixiqqoon akka nama guddadaa hojii ulfaataa hin hojjetan. Haata'u malee hojiiwwan sasalphaa hojjechuu baruu qabu. Humnaa fi ogummaa isaaniitiin hojii hojjechuun barbaachisaa ta'uu isaa ijoollumma isaanii irraa eegalee amananii gochaan agarsiisuu malu” jetteen. Uchaangaan hanga yonaatti maatii isaa keessatti hojii humni isaa danda'u waan hin hojjenneef gaabbee namoonni biroon kan hojjetan waan nyaachaa tureef gadde. Yeroo kanaa kaasee Ucha-

ngaan hojii humna isaatiin hojjechuu danda’u hojjechuudhaan maatii isaa gargaaruu eegale.

Gilgaala 8

Dubbisa armaan olii bu’uureffachuun gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Seenaa Magartuu fi Uchaangaa irra maal barattani?
2. Daa’imman hojii hojjechuu danda’an irratti qooda fudhachuu isaaniin kan fayyadu eenyuu?
3. Murtiin Uchaangaa inni dhuma maal ture?

Namoonni hojii mataa isaanii fi naannoo isaanii fayyadu irratti bobb a’ani osoo hin hojjetiin nyaachuu kan tuffatanii fi jaalala hojii kan qaban ta’uu qabu. Yaada kana fakkaatu kan qaban ofii isaanii qofa osoo hinta’in namoonni biroos osoo hin hojjetiin nyaachuu akka jibban fi hojjetanii akka argatan kanneen dadammaqsan dha.

Namni jiraachuu kan qabu hojii dandeettiin isaa eeyyamuuf irratti bobba’ee bu’aa argatuun ta’uu mala. Bu’aa hojii isaaniitiin ofis ta’ee biyya isaanii misoomsuu waan fedhanuuf namoonni kunneen osoo hin hojjetin nyachuu kan tuffatanidha. Haata’u malee namoonni tokko tokko kan namni biraa itti dadhabe taa’anii nyaachuu barbaadu. Kun garuu

sadarkaa nama dhuunfaatti, maatii fi biyyaatti miidhaa kan fidu waan ta’ee ciminaan balaaleffatamuu qaba. Karaa gara biraatiin namoonni osoo hin hojjetiin nyaachuu balaaleffatan namoota biroof fakkeenya gaarii ta’u.

Gilgaala 9

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa

1. Gochi tuffatamaan isa kami? Maaliif tuffatamaa ta’e?
2. Kan namni biraa itti dhama’e akka hin nyaanneef gara fuul duraatti maal godhuu qabdu?
3. Hojii mana keessaatti gaheen keessan maali?
4. Namni tokko hirkataadha kan jedhamu yoomii fi maal yoo ta’e dha?

7.3 Mirgoota Hojii Heerawaa

- ***Lammiwwan hojii isaan hojjechuu danda’anii fi hindandeenye kan filuuf eenyu dha?***

Hojii hojjechaa jiraachuun mirga lammii hundaati. Namni kamiyyuu jiraachuuf hojjechuu qaba. Daa’immanis hojii humna isaaniin walgitu irratti hirmaachuu qabu. Garuu hojii umurii fi dandeettii isaaniin ala ta’ee irratti hirmaachisuun seeraan nama gaafachiisa. Waan kana ta’ee namni kamiyyuu hojjetee jiraachuu kan isa dandeessisus mirga heerria mootummaan deeggarama ni qaba. Namni mirga hojjechuu hin qabne mirga jiraa-

chuu hin qabu jechuu dha. Sababni isaas jireenyi dhala namaa fi hojiin kan addaan hin baane waan ta'aniif

7.3.1 Mirga Hojii Fedhan Bakka Barbaadametti Hojjechuu.

Fakii 7.2 Nammoota ogummaa adda addaatti bobba'an.

- ***Hojjetoonni fakkicha irratti argitan gosa hojii isa kami irratti kan bobba'an isinitti fakkaata?***

Isin gara fuulduraatti maal hojjetanii akka jiraattan feetu?

Lammii hundumaaf kan eeyyamame mirgi hojjechuu heera mootummaan deeggarame kanneen armaan gadii of keessatti qabata.

1. Lammiin biyyaa kanaa kamiyyuu gosa hojii fedhee fi filate hojjechuuf mirga qaba. Namni marti fedhii hojii wal fakkaatu hin qabu, tokko qonnaan bulaa kan biraa barsiisaa, tokko ogeessa fayyaa yoo ta'u kan biroo immoo fedhii kan biraa qaba. Haaluma kanaan moggaasni ogummaallee kan namni itti bobba'een ta'ee akka fedhii isaatti gargar ta'a. Namni kamiyyuu lammummaa isaatii gosa hojii filate irratti bobba'uun mirga heera moot-ummatiin kennameefi dha.

2. Namni kamiyyuu ogummaa fedhe filachuu fi bakka barbaade deemee hojjechuuf mirga qaba. Kana jechuun lammiin kamiyyuu hojii barbaade filatee biyyattii keessatti kallattii kamiiniyyuu deemee hojjechuu danda'a. Ogummaa tokko tokko keessatti hirmaachuu fi omishuuf iddo odhaa iddootti garaagarummaa qabaachuu danda'a. Fakkeenyaaf, namni suphee hojjetu tokko bakka ture irraa bakka biyyeen suphee baay'

inaan argamutti jijjiirratee hojii isaa itti fufuu danda'a.

3. Namni kamiyyuu qabeenyaa dhuunfaa horachuu akkasumas mirga abbaa qabeenyummaa qaba. Kunis lammiin tokko gosa ogummaa fedhe bakka barbaadetti bobba'ee hojjechuu, qabeenya dhuunfaa horachuu fi mirga abbaa qabeenyummaa eegsifachuuf mirga heera mootummaatiin taa'e qaba.

Mirgoonni armaan olitti heeraman lammilee maraaf haala walqixa ta'een kan kennaman yoo ta'u lammiin hundumtuu hojjetee akka jiraatu mirga guutuu kan gonfachiise dha. Namni mirgoota kanneenitti fayyadamee yoo hojjetee jireenyi isaa ni jijjiirama, sadarkaan jireenya maatii isaa ni fooyya'a, guddinni maatii immoo guddinaa fi misooma naannootii fi biyyaa ni fida. Lammiileen biyya tokkoo mirga hojjechuu isaanii fayyadamanii yoo waliin hojjetan biyyi ni misoomti, sadarkaan jireenya hawaasaas ni fooyya'a.

7.3.2 Mirga Qabeenya Dhuunfaa Horachuu

- ***Qabeenya dhuunfaa jechuun maal jechuu dha?***
- ***Namni tokko qabeenya dhuunfaa horachuuf kan danda'u akka miini?***
- ***Qabeenya dhuunfaa maatii kees-sanii kan ta'an tarreessaa.***

Qabeenya dhuunfaa jechuun qabeenya namni tokko dhuunfaa isaatti qabu dha. Fakkeenyaaf, mana jireenyaa, beeyillada, meeshaalee qonnaa fi kkf kan haammatu dha. Lammiin Itoophiyaa kamiyyuu bakka kamittiyyuu hojji fedhe hojjetee jiraachuu ni danda'a. Bu'aa hojii isaattis mirga fayyadamuu ni qaba. Kana irraas bu'aa hojjetee argatu irraa qabeenya horachuu fi itti ajajuuf mirga qaba.

7.4 Ogummaa fi Maalummaa Naam-usa Ogummaa

- ***Ogummaa yammuu jedhamu maal fa'a of keessatti haammata?***
- ***Naamusa ogummaa jechuun maal jechuu dha?***

Ogummaan hojii beekumsaa fi dandeettii maataa isaa gaafatu dha. Fakkeenyaaf, Qanna, gaazixeessummaa, bar siisummaa, abbaa seerummaa fi kkf. Dandeettii ogummaa jechuun hojii tokko irratti bobba'uuf kan dandeessisuu waa'ee ogummaa sanaa beekumsaa fi ga'umsa qabaachuu jechuu dha.

Naamusa ogummaa jechuun immoo ogummaan tokko yammuu raawwatu ogeessichi qajeelfama fi hojimaata hordofuu qabu jechuu dha. Ogummaan hunduu qajeelfama mataa isaa qaba. Haata'u malee, qajeelfamoonnii naamusa ogummaa hunda keessatti argamanii ni jiru. Qajeelfamoonni kunneen ogeessa hund biratti kabajamuu fi

iddoo barbaachisaa argachuu kan qaban dha. Isaanis hojii kabajuu, gaarummaan tajaajiluu, maamilaaf amanamaa ta'uu, haqummaa, dirqama ogummaa bahuu, ogummichatti fayyadamanii kan biroo miidhuu dhiisuu, loogii irraa bilisa ta'uu fi kkf.

Tajaajilamaan kamiyyuu ogeessa tajaajila barbaachisaa ta'e kennuu fi hin kennine yeroo gabaabaa keessatti beekuu ni danda'a. Ogeessa tajaajila gaarii kenne ni kabaja. Maamila yeroo hundaa ta'uufis ni tattaafata. Karaa gara biraan immoo naamusa ogummaa isaa kan hin kabajne ni balaaleffata. Kana caalaas mirga isaa ifaan gaafachuu ni danda'a. Haala kanaan yoo itti fufame kisaaraaf saaxilama

7.4.1 Qajeelfamoota Ogummaa Kabajuu

- ***Qajeelfamoota hojiitiif bitamuu jechuun maal jechuu dha?***

Ogummaan hundumtuu bu'aa mataa isaa qaba. Hojiin ogeessi tokko hojjetu bu'a qabeessa akka ta'uuf dursanii qajeelfamaa fi naamusa ogummaa sanii haalaan beekuu barbaachisa. Fakkeenyaaf, qonnaan bulaan tokko omisha gaarii akka argatuuf lafa isaa laaffisuu, isa boodas sanyii facaasuu fi kunuunsa taasisuutu irraa eegama. Adeemsa akkasii hanga hordofetti ofiisaa fi maatii isaa nyaachisuu akkasumas, gurguree wantoota isa barbaachisan

biroo bitachuu danda'a. Garuu adeemsa kana yoo hin hordofne bu'aa barbaadu hin argatu jechuu dha.

Barsiisaanis barattoonni isaa baratani beekumsaan ijaaramanii bor lammii fooyya'aa godhuuf dursee jaalala hojii, yeroo kabajuu fi barattoota hirmaachisuu fi jaalachuun barsiisuu qaba. Kana ta'u baannaan garuu, barattoota beekumsa barbaadamuun ijaaree lammii garii gochuu hindanda'u.

7.4.2. Dhimmoota Bu'uuraa Ogeessa Tokko Irraa Eggaman

Fakkii 7.3 Leenjii ogummaa

- ***Namoonni fakkii kana irra jiranu kan leenj'aniif maaliif?***
- ***Leenjiin alatti ogummaan maal fa'aan gabbachuu danda'a?***

Hojiin tokko bu'aa gaarii kan fidu ogeessichi ofii isaa ogummaa isaa guddisuuf tattaaffii taasisuuni. Bu'a qabeessummaa hojii guddisuuf dand-eettii ogummaa gabbisuun barbaa-

chisa. Yeroo yeroon leenjiiwwan dandeettii gabbisuu dandeessisan fudhachuun bu'aa hojii ol kaasa. Kana-

malees waa'ee ogummichaa namoota beekan fi beekumsa qaban gaafatanii hubachuun ni mala. Dandeettii ogummaa gabbifachuuf namni tattaafatu ogeessa cimaa ta'a. Bu'aan isaas guddaa fi qulqullinnia kan qabu ta'a. Omisha qulqullina qabu ogeessi omishu tajaajilamtoota biratti amanamummaa argata.

Kanaafuu, hojjetaan kamiyyuu ogummaa itti bu'aa gaarii argachuu fi hawaasaaf tajaajila barbaachisu kennuuf naamusa ogummichi barbaadu guutuu qaba. Waan kun yeroo hojiirra oolu ogesichi maatii fi naannoon isaa ni fayyadamau jechuu dha. Ummaticha amanamummaa fi naamusa ogummaa gaarii dhaan tajaajiluun immoo biyya gara guddinaa fi misoomaatti ceesisa.

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

Xumura Boqonnichaa

Namni kamiyyuu jiraachuuf yoo xiqqaate nyaata, mana jireenyaa fi uffata isa barbaachisa. Fedhii kana guuttachuuf immoo hojjechuu qaba. Namni yoomiyyuu hojii osoo hin tuffatin yoo hojjete ofii isaa irra darbee naannoo fi biyya isaaf waan faayida qabeessa raawwachu danda'a. Har'a hojiin xiqqoo fakkaatu beekumsaa fi naamusa ogummaatiin yoo gargaarame bu'aa guddaa argamsisuu danda'a.

Hojiin akkuma wantoota biroo uumamuu danda'a. Ta'us hojii uumuuf dursa fedhiin hojii, kaka'umsaa fi tattaaffiin dhuunfaa baay'ee barbaachisaa dha. Haaloonni kunneen yoo jiraatan hojii salphaa tokko uumuuf ogummaa beekumsaan gabbisuu fi naamusa ogummaa goonfachuun gara adeemsa hojii olaanaatti ce'uuf ni danda'ama. Hojii hojjetanii jiraachuun mirga lammii hundaa akkuma ta'e osoo hinhojjetin nyaachuun immoo tuffatamaa fi qaanessaa dha.

Lammiileen biyya tokkoo ogummaa itti bobba'an irratti jabaatanii yimmuu hojjetan bu'aan isaanii ni guddata. Adeemsa kanaan biyyi karaa misoomaa irra buuti jechuu dha. Guddinnii fi misoomni biyyaa argamsiisuun immoo hiyyummaa fi bodatti hafummaa balleessuuf gargaara. Haala kanaan biyyi ni badhaati. Ummanni ishees jireenya gaarii jiraachuu danda'a.

Jechoota Ijoo

Hirkataa – Dhamaatii fi dadhabbii namaa birootiin kan jiraatu, galii nama biraatiin kan bulu.

Tuffatamaa– Gocha sirrii hintaane, amala namni fudhachuu hindandeenye.

Ogummaa – Beekumsaa fi dandeettii waa’ee hojii tokkoo.

Muuxannoo – Dandeettii ogummaa tokko irra deddeebi’anii hojjechuun argamu.

Qajeelfama - Hojii tokko raawwachuuf kallattii namoonni hordofuu qaban, ittiin bulmaata hojichaa

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

Gaaffiilee Keessa Deebii

I. Himoota armaan gadii dubbisuun sirrii yoo ta'e "dhugaa" dogoggora yoo ta'e immoo "soba" jedhaatii deebisaa.

1. Hojiin bu'uura jireenya ilma namaa ti.
2. Namni tokko hojii yoo qabaate hojii kan biraa uumuun isa hin barbaachisu.
3. Of danda'anii jiraachuun faayidaa qabeessummaan isaa mataa ofii qofaaf.
4. Osoo hin hojjetiin namoonni biroo kan hojjetan nyaachuun qaanii miti.
5. Hojii barbaadan hojjechuunii fi qabeenya dhuunfaa horachuun mirga lammii hundaa ti.

II. Warra 'A' jalatti tarreeffaman kanneen 'B' jala jiran waliin walitti firoomsi.

'A'

1. Ogummaa
2. Dandeettii ogummaa
3. Mirga hojii
4. Qaanessaa.
5. Qabeenya dhuunfaa
6. Naamusa ogummaa
7. Hojii garee

'B'

- A. Mirga hojjetanii jiraachuu lammiwwani
- B. Gocha namoonni waliin raawwatan.
- C. Kabaja ogeessi tokko ogummaa isaatiif kennu
- D. Gosa hojii beekumsa mata isaa danda'e.
- E. Qabeenya lammiin tokko ogummaa isaatiin horatu
- F. Beekumsa hojii tokko irratti bobba'uuf barbaachisu
- G. Tajaajilamtoota hirmaachisuu
- H. Gocha hawaasni hin fudhanne, tuffate

III. Himoota armaan gadii dubbisuun bakka duwwaa jecha ykn gaalee sirriidhaan guutaa.

1. Dandeettiin ogummaa kan argamu _____
2. Hojii uumanii hojjechuun barbaachisaa kan ta'e sababa _____ fi _____ tiini.
3. Ogummaan tokko hojii irra akka ooluuf qajeelfamni ogesichi kabajuu qabu _____ jedhama.

IV. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuun deebii sirrii ta'e filadhu.

1. Ogeessi tokko tajaajila gaarii kennuuf gabbifachuu kan qabu isa kami?
 - A. Naamusa ogummaa
 - B. Dandeettii ogummaa
 - C. Hojii haaraa uumuu
 - D. Hunduu deebii dha.
2. Kan armaan gadii keessaa qaanessaa fi tuffatamaa kan ta'e isa kami?
 - A. Hojii dabalataa hojjechuu
 - B. Tattaaffii ofiitiin hojii uumuu
 - C. Hojjechuu osoo danda'anii bu'aa dadhabbii nama biraa nyaachuu.
 - D. Dandeettii ogummaa gabbisuu.

3. Hojii uumuuf kan barbaachisu isa kami?

- A. Hojiif of kakaasuu
- B. Gargaarsa nama biroo fedhuu.
- C. Qarshiin hanga argamutti eeguu
- D. Ogummaa barachuuf qophii ta'uu dhabuu.

4. Namni hojii hin hojjenne dhuma irratti maal ta'a?

- A. Maatii fi biyyaaf ba'aa ta'a.
- B. Gara sadarkaa guddaatti ce'a
- C. Naamusa ogummaa kan qabu ta'a.
- D. Hojii uuma.

5. Namni hojii hojjechuu kan qabu maaliif?

- A. Jiraachuu fi fedhiisaa dabalataa guuttachuu
- B. Ofii fi maatii isaa gargaaruuf
- C. Ogummaa isaatiin naannoo fi biyya isaa gargaaruuf.
- D. Hunduu deebii dha.

V. Gaaffiilee armaan gadiitiif deebii gabaabaa kennaa.

- 1. Bu'a qabeessummaa hojii jechuun maal jechuu dha?
- 2. Ogeessi tokko naamusa ogummaa hinqabu kan jennu maal yoo ta'e dha?